

-Vīn kora
Paliksim ar savu zemi. Jānis Norvilis
 Aleksandrs Pelečis. Jānis Norvilis
 Jānis 8. Augusts
 1922

Andantino $\text{♩} = 80$
mf

Tā, kā jūra krastos
 pāri iet,
 paliksim ar savu zemi
 Saules mī-žu vie-nu-kt.

2. Tās ir mūsu tē-vu dziesmas
 Melns gadsimtus kas ap-vij sidrabiņi sau-ko-jot.

Spartano
 3. Celšimies un bū-sim
 Celšimies un bū-sim
 Tā, kā jūra krastos
 paliksim ar savu zemi
 Sidra-bai-ņi sau-ko-jot
 Saules mī-žu vie-nu-kt.

Andante

balnis

Jānis Norvilis – “Svētā mantojuma” dziesminieks

Ilga Auguste

“Vairākas no viņa patriotiskajām dziesmām jau skandina Latvijā visās malās. Tās laikmetiskas, pilnas kvēles un aizrautības. Tās pauž tēvzemes mīlestību, uzticību, sirds tviksmi. Var teikt, ka Norvilis ar visu savu garīgo būtņi dzīvo līdzī tagadējam latvju atdzimšanas laikam, meklē latviskas skaņas un noskaņas gan senajās, gan jaunrastajās melodijās. Kvēle, spars, aizrautība strāvo šinīs Norviļa dziesmās. Tajās klausoties, iekvēlojas sirds, iedzirkstas domas.”

Jānis Zālītis 1939. gada 18. decembrī

Bija saulaina 2006. gada pavasara diena, kad Latvijas Radio 3 “Klasika” redakcijā iezvanījās telefons. “Labā diena! Te Oļģerts Grāvītis. Vai starp manām bijušajām studentēm neatrastos kāda, kas uzņemtos Jāņa Norviļa biogrāfiskās grāmatas sastādīšanu? Materiālu ir pietiekami – manas kādreizējās studentes Lienas Jakovļevas diplomdarbs par Norvili, interesanta apcere izdevumā “Latvju mūzika”, dažas laikabiedru atmiņas... To visu vajadzētu pārskatīt, papildināt ar fotogrāfijām, un grāmata gatava! Ticiet man, ja es būtu jaunāks, pats ķertos klāt, materiāls – pa pirmo! Galvenais – iemūžināt viņa piemiņu, jo viņš to ir pelnījis kaut vai tikai par savām dziesmām “Mūsu zeme”, “Svēts mantojums” un “Daugaviņa putu balti”. Bet tā pat nav simtā daļa no tā, ko Norvilis uzrakstījis! Nu ko? Likop?”

Un... šo rindu autore piekrita, nemaz nenojaušot, ka darbs pie grāmatas par Jāni Norvili nebūs no vieglajiem. Pirmkārt, jau tāpēc, ka 30. un 40. gados Latvijā populārā komponista un diriģenta dzīve no 1944. gada līdz pat viņa nāves stundai ritējusi svešumā, Kanādā, un dzimtenē aiz “dzelzs priekšvara” viņa vārds rūpīgi noklusēts. Otrkārt, tāpēc, ka aiz svešatnes latviešu sabiedrības muzikālajā presē nereti godbijības augstumos paceltās Norviļa radošās personības viņu nepazīnušam cilvēkam no šādām laikrakstu publikācijām vien ir diezgan grūti uztautēt isto Norvili, viņa cilvēcisko būtību, kas rokās doties negribēja ļoti ilgi. Laiks skrēja ātri, grāmata virzījās uz priekšu lēni, līdz nolēmu tuvoties Norvilim no citas puses, apmeklējot komponista tēva mājas Madonas novada Praulienas pagasta Kalna dzirnavās (no tām vairs palikuši tikai pamati), pakavējoties reiz zaļojošā, bet nu jau pusnokaltušā Norviļa iedvesmas ozola tuvumā, izstaigājot veco kapsētu, kur guldīti Norviļa vecāki un bērnības draugi, sastopot Norviļu dzimtas cilvēkus, viņu kaimiņus un novadniekus, un uzklautos atmiņu stāstus – sirsniņus un sāpīgus, senatnes auras, varoņteiku

un humora apvītus, klusas cieņas un cilvēciskas vienkāršības pilnus. Tie kļuva par īsto atslēgu uz Norvili, par trūkstošajiem mozaikas gabaliņiem šīs personības portretā, lai tas izveidotos iespējami pilnīgs.

Šajos piecos grāmatas izauklēšanas gados, ko droši varētu saukt arī par “domās kopā dzīvošanas laiku” ar Jāni Norvili, izdevās uzzināt daudz interesantu faktu, kas komponista personību no abstrakta literāra tēla vērtā dzīvā būtņē ar savām vajībām un stiprajām pusēm; ar visu to, kas viņa personību dara interesantu, pievilcīgu un atšķirīgu no citiem, ļaujot labāk uztvert arī radošo devumu. Šajā grāmatā, ko drīzumā laidīs klajā apgāds “Madris”, Jānis Norvilis atklāsies gan caur viņa paša autobiogrāfiskajām skicēm, gan dažādu autoru rakstiem par komponistu Latvijas un ārzemju periodikā, gan miļotās sievietes dienasgrāmatas lappusēs, arī laikabiedru atmiņās, viņa draugu un tuvinieku vēstulēs, fotogrāfijās.

Grāmatas iznākšana nebūtu iespējama bez Kanādas latviešu kora diriģentu un priekšnieku iniciatīvas, nodibinot Norviļa grāmatas komiteju, kas rūpējās par Norvilim vēltās grāmatas izdošanu un vajadzīgo līdzekļu sagādi. Kā teica šīs grāmatas konsultants un pirmais vērtētājs Oļģerts Grāvītis: “No sena diplomdarba iznācis jauns manuskripts.”

1. nodaļā “Jāņa Norviļa dzīves un radošo gaitu pārskats” atrodams komponista dzīvesstāsts, bagātināts ar viņa paša autobiogrāfiskām rindām un Norviļa draugu, tuvinieku, pedagogu, kolēģu u. c. pazinēju atmiņām. 2. nodaļa “Raksti par Jāni Norvili” satur interesantākās no daudzajām komponista izaugsmi atspoguļojošām publikācijām Latvijas un ārzemju presē, ļaujot lasītājam sajūst ne tikai medus garšu Norviļa novērtējumā, bet arī sastapt visai daudz visai pamatotas kritikas. 3. nodaļā “Jāņa Norviļa raksti” apkopoti raksti un recenzijas, ko mūziķis rakstījis gan par sevi un saviem

Foto no Ilgas Augustes personiskā arhīva

skaņdarbiem (vērsot īpašu uzmanību uz to atskaņojuma detaļām), gan arī par nozīmīgākajām latviešu skaņu mākslas izpausmēm svešumā. Grāmatas 4. nodaļā "Atmiņas, intervijas, atziņas un vēstules..." atrodama personiskāka rakstura informācija ar daudziem līdz šim nepublikotiem faktiem par Jāni Norvili un viņam tuviem cilvēkiem, par laimes brīžiem un traģēdijām, kas risinājušās otrpus slavenā mūziķa publiskās dzīves. 5. nodaļā publicēts šobrīd pilnīgākais Jāņa Norviļa skaņdarbu saraksts ar to īsbiogrāfijām.

Grāmatas "Jānis Norvilis – "Svētā mantojuma" dziesminieks" pirmamats ir muzikoloģes Lienes Jakovļevas 1991. gadā tapušais diplomdarbs, kura vēstījums ieausts grāmatas pamatnodaļā. Lienes Jakovļevas pētījums par Jāņa Norviļa agrīnajām kora dziesmām īsinātā veidā pārpublicēts 2. nodaļā, savukārt Lienes sajūtas un

J. Norvilis (pirmais no kreisās) ar Dievturu draudzes kori

Ar Ainu Zemdegu

I. Auguste un A. Kumsārs

domas neskartas atstātas grāmatas ievadā. Turpinot Lienes Jakovļevas ļoti pacietīgi, dziesmu pa dziesmai, skaņdarbu pa skaņdarbam kopā likto Jāņa Norviļa mūzikas katalogu, meklējot atsauksmes par pašu komponistu un viņa darbu atskaņojumiem Latvijas un svešātnes periodikā, faktus apaudzējot ar skaņražu laikabiedru, tuvinieku un kolēģu atmiņām, ir tapusi grāmata. Tilts, pa kuru Jānis Norvilis kopā ar savām dziesmām, beidzot atgriežas mājup...

NO ROBERTA ZUIKAS ATMIŅĀM PAR JĀNI NORVILI

"Kori vadīt Jānis Norvilis bija sācis jau ģimnāzijas laikos. Komponists Reinholds Rīgā (ģimnāzijas dziedāšanas skolotājs), pārbaudot balsi, viņu izsijājis. Tādu balsi viņa kori dziedot meitenes (acimredzot, Norvilim vēl nebija bijis balss lūzuma). Šis ir visai nepatīkams apvainojums ikvienam, kad dziedāšana vai mūzika laužas uz āru it kā pati no sevis. Viņš noskaišas un nākošajā vasarā Liezērē noorganizē pats savu vīru kori. Tā tas sākās. Radušās dusmas parauj kādu spēcīgu straumi, kas izvērsas dedzīgā darbā. Jāņa Norviļa vīru koris dzied ne tikai savā pagastā, bet arī citu ciemu zeltēnēm: izbraukā apkārtējos kaimiņu pagastus gan Lubejā uz Ezeriņa apjūsmoto Pelnu kalnu, Oļu pagasta Nesaules kalnu, Āronas kalnu pie Madonas, gan Kārdzabu, Mēdzūlu un vēl citur.

Vēlāk Jānis Norvilis izmēģina roku arī ar jauktu kori. Darbs vainagojas necerēti. Lai nebūtu sadursmju ar biedrību runas vīru untumiem, nodibina Liezēres dziedāšanas biedrību "Imanta". Kori sanāk ap 60–80 dziedātāju ne tikai no Liezēres. Vasarās pievienojas ģimnāzisti un studenti, un, kā pats komponists saka, tas bija liezēriešos viens traks sacensības laiks!

Mūsu Līdzēres galā Jāni Norvili lielā sirsniņā saucām Noru Viļa vārdā, bet paši liezērieši visbiežāk par Kārlēnu. Tas ieviesies ar Blauņa "Skroderdienām Silmačos", kur komponistam bijusi uzticēta Kārlēna loma. Par Kārlēnu viņu sauc desmitiem gadu ilgi un vēlāk pat brīnās, ka īstais vārds Jānis. To laiku romantika un jaunība ierosina arī pašam komponēt un izmēģināt, kā skan kori un ko par to saka dziedātāji un klausītāji. Kārlēnā lepnums nezūd pat līdz mūža vakaram, jo tauta labu tiesu viņa dziesmu pieņēmusi par savām."

NO VOLFGANGA DĀRZIŅĀ RAKSTA "CEĻA ZĪMES" 1953. GADĀ

".. Norvilim ir it kā trīs dažādas sejas: **viena**, kad viņš grib būt tāds kā "tautas dziedonis," ar dziesmutipu "Dziesmu kalnā" vai konkursam iesūtīto "Arājs un gājputns", **otra**, kur viņš raugās uz mums ar tādu kā dziļdomīga un pravietīga krīvu krīva seju ("Pie Daugavas"), un **trešā**, ar kuru viņš it kā negrib izteikt nekā.

Pirmajā gadījumā Norvilis parasti ieslid populārās mūzikas reģionos un reizēm žonglē uz robežas starp dziesmu un ziņģi, otrā viņš pa laikam nonāk pie tādas kā pretenciozas "aizlaicības" un trešajā... trešajā Norvilis ir lielisks!.. Dziesmas "Pie sētiņas" un "Abavmalā" to izsaka visspilgtāk. Neraugoties uz galīgi nepretenciozo tekstu, – tikai pāris vārdu katrā dziesmā – Norvilis abās uzbur brīnumjauku latvisku gaisotni! Par spīti Norviļa līniju asimetriskajai stūrainībai, par spīti viņa balsvešanas šķietamajai "neveiklībai", Norvilis ir smalks tehniķis, un šis "stūrainības" un "neveiklības" bieži vien ir visas rafinēti izdomāti efekti. Norvilis ir sapratis ļoti labi, ka latviešu tautasdziesma nav kvadrātiska kā vācu dziesma un ka tā nav uzbūvēta, liekot tercu uz tercās, bet gan liekot "berzēties" stūrainajām kvartām. Šo kvartisko stūrainību mēs Norviļa darbos atradīsim visai bieži un, manuprāt, tas ir viens no iemesliem Norviļa mūzikas latviskajai skaņai."

ARTIS KUMSĀRS PAR TO, KĀ MADONIEŠI PIE JĀŅA NORVIĻA MŪZIKAS SKOLAS TIKA

Tā kā Norvilis Madonai ir ģeogrāfiski vistuvāk dzimušais komponists un pēc tradīcijas mūzikas skolām liek latviešu komponistu vārdus, tad to pirmo roku bija pelnījis Norvilis. Jurjānu Andrejs ir Ērgļos, Valdemārs Ozoliņš ir Vestienā, bet Norvilis? It kā neviens nezina tādu komponistu, jo, redz, viņš dzīvojis emigrācijā, tātad Latvijā noklusēts, bet, ja viņu arī dzied, tad nezina, ka tā ir Norviļa dziesma. Padomju laikā praulēnieši visās kāzās dziedāja Norviļa "Daugav' abas malas" un "Daugaviņa puto balta", tikai neviens nezina, ka tās ir Norviļa dziesmas. Tāpat arī "Balsis". Atceros, ka es pats pilnā rīklē dziedāju to vienās kāzās, nezina, ka tā ir Norviļa. Tā kā man gadījās iekulties Madonas pašvaldības deputātos, jutu, ka ir pienācis piemērots brīdis beidzot arī rosināt Jāņa Norviļa vārda piešķiršanu Madonas mūzikas skolai. Rīgā tam atļauja ar' vairs nebija jāprasa, un sāku to jautājumu kustināt. Saviem kolēģiem deputātiem teicu, ka Madonas mūzikas skola ir pietiekami slavēta un arī mums vajag kāda komponista vārdu: "Valkā ir Jāņa Cimzes mūzikas skola, Cēsīs – Alfrēda Kalniņa, Līvānos – Jēkaba Graubiņa, Rēzeknē – Jāņa Ivanova, Madlienā – Kārļa Kažociņa. Mums arī vajag." Bet neviens nezina, kas tas Norvilis ir! "Vai tad nevarēja Haraldu Medni likt?", man jautā. Es saku: "Mednis nav te dzimis un nav arī tik liels komponists kā Norvilis! Norvilim ir vairāki simti dziesmu! Varu kādas sešdesmit nodziedāt!" Sāku "Daugav' abas malas". Kā nodziedu, man saka: "Gana, gana, vairāk nevajag." Vairbūt domāja, ka es visas sešdesmit sākšu dziedāt. Tomēr pajautā: "Un kāpēc Kumsāra vārdu nevarēja likt?" Saku: "Taisni tāpēc, ka es vēl esmu dzīvs." "Bet kaut kad jau tu nomirsi, un tad vajag to skolas vārdu pietaupīt, lai brīvs un bez nosaukuma." Teikšu tāpat, kā reiz gleznotājs Kārlis Miesnieks. Viņam nomira māte, un Miesnieks uzlika mātei pieminekli cilvēka augumā. Ļaudis prasa, kāpēc viņš pats sev uzlicis pieminekli mazāku nekā mātei? Miesnieks atbildējis: "Kad būšu beigts, tad tak man vairs nebūs teikšanas! Un tie dullie uzliks man pieminekli lielāku, nekā manai mātei. Un es nekā tur nevarēšu padarīt. Tad labāk pats uzlieku, lai šiem ir tikai divi cipariņi, ko iecirst." Es tāpat. Lai tie dullie neieliek Kumsāra vārdu...

TĀLIVALDIS ĶENIŅŠ – ERNAI NORVILEI 1994. GADA 12. NOVEMBRĪ

Ļoti cienītā Norviļa kundze!

Kapos bij daudz izvadītāju, kas vēlējas Jums teikt kādu vārdu. Tādēļ nolēmu drīzāk uzrakstīt Jums šo vēstulīti, izsakot Jums manā un manas sievas vārdā dziļāko līdzjūtību Jūsu dzīvesbiedra aiziešanas reizē.

Jānis Norvilis bija ļoti labs mūziķis un komponists, taču latviešiem **īpaši svarīgs**. Viņam bij laimējies, un latviešiem līdz ar viņu, uzminēt latviešu tautas dvēseli. Nevaru iedomāties kādu, kas tai nācis tuvāk kā aizgājējs. Kalniņš, Vītols, Melngailis? Šķiet tomēr, ka Norvilis bijis uz vienas stīgas ar latviešu garu un noskaņas pasauli. Taisni tāpēc viņa mūzika bijusi tautā tā iemīļota, un kā tāda arī nezudīs paaudzēm, kas nāks pēc mums.

Jūs patiesā cieņā pieminot – Tālivaldis Ķeniņš